

6 OKTOBER 2014

Gordin tordan ingordan: Medeltida besvärjelser från Fosie

Blyblecket från Fosie som det såg ut när det hittades. Foto Staffan Hyll
En central uppgift för Runverket är att läsa och tolka runinskrifter, men ibland kan vi också få förfrågningar om texter som ligger lite utanför vårt fält. För ett par år sedan mottog jag exempelvis ett medeltida blybleck

med en längre inskrift med latinska bokstäver, som hade påträffats vid en arkeologisk undersökning vid Fosie i Skåne. Liksom många runbleck av bly var det ihopvikt, men när det vecklades ut på konserveringen visade det sig att det var fullskrivet på båda sidor.

Inskrifter på medeltida blybleck brukar ofta vara mycket formelartade och redan på de fotografier som jag hade fått per mejl kunde jag urskilja sekvensen *inominepat*, vilket givetvis måste vara en del av det välbekanta *in nomine patris* "i faders namn". Inskriften bestod alltså troligen av en latinsk formel och jag trodde det inte skulle vara särskilt svårt hitta motsvarigheter till resten av texten. Det visade sig dock vara betydligt besvärligare. När jag fick föremålet i min hand framstod de övriga teckenföljderna som helt obegripliga trots att de flesta av bokstäverna verkade gå att identifiera. Inskriften blev därför liggande även om jag hela tiden har haft den i bakhuvudet och funderat på tänkbara lösningar.

Förra veckan bestämde jag mig för att göra ett nytt försök och noggrant gå igenom inskriften ännu en gång under mikroskop och göra en renritning. Detta resulterade i att jag faktiskt fick tag i en teckenföljd som jag inte tidigare hade förstått. Ovanför *inominepat* står det av allt att döma *adiuro te* dvs. "Jag besvärjer dig", men resten framstod som lika obegripligt som förr. Jag reagerade samtidigt över den begränsade teckenuppsättningen och att en så vanlig bokstav som s helt verkade saknas. Var det ändå bara mest nonsens?

Blyblecket från Fosie utvecklat i hela sin längd. Foto Staffan Hyll
I vårt södra grannland hittar man med jämna mellanrum ristade blybleck från medeltiden, både med latinsk skrift och runor. Jag skickade därför den preliminära

teckningen till mina danska kollegor i hopp om att de skulle känna igen något mera. Det dröjde inte länge förrän Lisbeth Imer på Nationalmuseet i Köpenhamn meddelade att hon trodde att det på baksidan av blecket fanns en direkt fortsättning på *inominapat* och att man där skulle läsa *ris et fili et spiritui sancti*, alltså "i faderns och sonens och den helige andes namn".

Det råder ingen tvekan om att detta är vad ristaren har försökt skriva, men det luriga var att personen ifråga hade använt exakt samma tecken för *r* och *s* (som genomgående ser ut som *r*) och att de inledande bokstäverna *ri* hade fått samma form som *n*. Det bästa av allt var dock att Lisbeth också lyckades identifiera det ord som står strax före *adiuro te* på bleckets framsida. Hon läste där *ingordan* med ett bakvänt *g* som kommit att likna ett *e*.

Detta kan för den oinvigde te sig som nog så konstigt, men ordet förekommer faktiskt i flera medeltida texter och då tillsammans med ett par närmast likalydande ord, *gordin* och *gordan*. I en medeltida handskrift av tyskt ursprung i Uppsala universitetsbibliotek kan man exempelvis läsa: *Adiuro uos elphos elphorum gordin. Ingordin. Cord'i et ingordin* "Jag besvärjer er, älvornas älvor, gordin. Ingordin. Cord'i och ingordin" och i en utdrivelseformel bevarad i den bekanta sångsamlingen *Carmina Burana* möter sekvensen *Gordan, Ingordin et Ingordan*.

Orden har också flera gånger ristats med runor. På ett norskt runbleck från Lurekalven finner vi ...o[^]rdan · go[^]rdin · ingo[^]r- – – och på en liten träamulett, som påträffades vid arkeologiska undersökningar i Lödöse 1985–86, uppträder varianten **gortin : gorta[^]n æþ gorta[^]n**. Med denna kunskap är det inte längre så svårt att se vad det står i den första raden på Fosieblecket. Man ska där av allt att döma läsa: + *Gord[^l]n tordan ingordan*.

Träamuletten från Lödöse.
Foto Bengt A. Lundberg
samt renritning av Helmer
Gustavson.

Vad de nämnda orden
egentligen betyder vet vi
inte. Enligt ett förslag ska
de hänga ihop med
flodnamnet *Jordan*, enligt
ett par andra med
latinets *cor*, *cordis* 'hjärta'
eller

kanske *chorda* 'sträng'. De
har uppfattats som rena
trollord, men också som
namn på onda väsen.

Fosieblecket ger en ny
variant av denna formel,
där *Tordan* är en ny
bekantskap. Detta låter ju
lite märkligt som ett namn
på en älva. Naturligtvis kan
det handla om en ren

felskrivning, vilket inte skulle vara särskilt oväntat i detta sammanhang. Eller ska man våga tänka sig att det är asaguden Tor som på något sätt är framme och spökar bland älvor och demoner?

>> Magnus Källström är runolog, docent och forskare inom runforskningsområdet vid Riksantikvarieämbetet.

PS. Läs om [ett nyfunnet danskt blybleck](#) med en liknande text från Bregninge kirke på Själland. — Rapporten om den arkeologiska undersökningen i Fosie i Skåne hittar du [här](#).